
М. І. ЗВЕРЯКОВ,
професор, доктор економічних наук,
член-кореспондент НАН України,
ректор Одеського національного економічного університету

ПРО ЗМІНУ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто політико-економічну модель розвитку, яка склалася в Україні. Проведено аналіз її базових конструкцій, які призвели до погіршення соціально-економічної ситуації. Визначено основні імперативи, що забезпечують перехід до якісно іншої моделі економічного зростання. Запропоновано нові підходи до організації фінансової, податкової та грошово-кредитної політики як необхідної умови забезпечення переходу до якісно нового економічного зростання.

M. I. ZVERYAKOV,
Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Rector of the Odesa National Economic University

ON A CHANGE OF THE MODEL OF ECONOMIC DEVELOPMENT

The politico-economic model present in Ukraine now is considered. Its basic constructions that caused the deterioration of a socio-economic situation are analyzed. The main imperatives ensuring the transition to a qualitatively different model of economic growth are determined. Some new approaches to the organization of financial, tax, and monetary policies, being the necessary condition for the guaranteed transition to a qualitatively new economic growth, are proposed.

Та складна, а часом катастрофічна ситуація, в якій опинилася наша країна, виявилася результатом переплетіння різних соціально-економічних і політичних криз. Вони стали драматичним проявом глибоких суперечностей, які виникли і нагромаджувалися в економіці та соціальній сфері протягом усієї історії незалежної України. Тому існуючі специфічні українські проблеми в соціально-політичному та економічному житті потребують наукового осмислення і пошуку способів їх ефективного розв'язання.

Ігнорування завдання з вирішення проблем, зумовлених природою системної трансформаційної кризи, яка виникла ще наприкінці 1980-х років, привело нашу країну до числа невдах серед держав Центральної та Східної Європи, яким вдалося успішно перейти від економіки, якою управляють із центру, до ринкової. Але слід зазначити, що перед Україною стояли більш складні завдання, ніж перед нашими східноєвропейськими сусідами. Останні створювали нову економічну систему і змінювали державні інститути, а нам необхідно було побудувати нову державу з новою ринковою системою господарювання.

З огляду на наявні політичні та економічні обставини, біля керма нової держави і ринкових перетворень опинилися представники колишньої партійно-господарської номенклатури, спецслужб, колишні комсомольські активісти. Ці люди проводили реформи в інтересах виниклого нового класу, представниками якого вони й були.

Зверяков Михайло Іванович (Zveryakov Mykhailo Ivanovych) – e-mail: rector@oneu.edu.ua.

За досить короткий історичний відрізок часу сформувалося суспільство, в якому рушійною силою виступили не носії і творці високотехнологічних знань (працівники науки й освіти), не підприємці, які асимілюють ці знання в господарській практиці, а високооплачувані чиновники, які вилучають адміністративну ренту з тих владних повноважень, які вони мають. Підсумком таких часткових, локальних дій на користь виниклих окремих адміністративно-господарських груп стало формування *кланово-олігархічного суспільства*, в якому боротьба кланів за владні повноваження як умову управління майном і фінансовими потоками набула форм масштабних політичних конфліктів. Еліта виявилася розколотою за базовими суспільними цінностями і способами розв'язання соціально-економічних проблем. Боротьба між різними частинами еліт перетворилася на безкомпромісну. Тут доречною буде аналогія з боротьбою різних політичних груп у 1930-х роках радянської епохи. З цього приводу М.І. Бухарін писав, що "тоді, коли одна партія при владі, інша у в'язниці".

При цьому головна проблема – завдання створення економіки наздоганяючої модернізації – не тільки залишається, але й ще більше ускладнюється поглибленням раніше не розв'язаних соціально-економічних питань. Якщо порівняти середні темпи приросту ВВП України і сусідніх країн (Польщі, Румунії, Туреччини) за 2011–2014 рр., то у нас спостерігається дворазове відставання за даним показником. Щоб наздогнати своїх сусідів до 2030 р., Україні, за розрахунками експертів, слід демонструвати темпи приросту ВВП у середньому на рівні 7% на рік протягом усього періоду. За нинішніх соціально-економічних умов це є малоімовірним.

Крім проблем, зумовлених *системною трансформаційною кризою* (кризою структурно-технологічної моделі), у 2014 р. виникла *криза "зовнішніх шоків"* (військові виклики, енергетичні проблеми, падіння цін на експортні сировинні ресурси). Це ще більше погіршило соціально-економічне становище країни. При цьому держава не може задовольнити всі претензії суспільства на забезпечення певного обсягу соціальних благ. Тому ми спостерігаємо зниження державою своїх зобов'язань перед громадянами вольовим порядком, відмову виконувати цілий ряд з них, яка вилілася у скасування встановлених пільг, деяких видів пенсій, а в майбутньому – безплатної повної середньої та вищої освіти, підвищення пенсійного віку тощо. Ці адміністративні акти держави свідчать про її слабкість, неможливість продовжувати забезпечувати соціально-економічні потреби на наявному, більш високому рівні. Іншими ознаками слабкості держави є бюджетна і валютна кризи, неефективне управління об'єктами державної власності, зростання інфляції та ін. Зовнішніми проявами завершення кризи "зовнішнього шоку" будуть зниження інфляції та збалансованість бюджету, а також призупинення девальвації національної валюти. Слід зазначити, що девальвація – це також своєрідний дефолт держави на ринку грошей.

Розуміння природи криз передбачає вироблення різних рецептів дій уряду. Наприклад, коли в економіці має місце класична циклічна криза, доречними будуть кейнсіанські методи макроекономічного регулювання. У разі системної трансформаційної або структурно-технологічної кризи необхідно забезпечити зростання інвестицій за рахунок підвищення норми заощаджень та їх трансформації у зростання норми нагромадження.

Зовсім інші рецепти стануть у нагоді в разі кризи "зовнішніх шоків". Тут не обійтися без зниження видатків бюджету і держави як першорядного заходу з метою досягнення макроекономічної збалансованості. Але це лише перше і найпрос-

тіше завдання. Набагато складніше налагодити господарський процес у такий спосіб, щоб було вигідно займатися нарощуванням національного виробництва за рахунок модернізації його складових елементів. Для цього необхідним є ряд умов. По-перше, політична й економічна стійкість, яка б дозволила бізнесу вибудовувати довгострокові стратегії. По-друге, відокремлення бізнесу від влади. По-третє, висока норма нагромадження, яка є умовою сталого і динамічного розвитку. В країнах економіки наздоганяючої модернізації (Китаї, Південній Кореї, Тайвані та ін.), як відомо, щорічна норма нагромадження становить у середньому 35–40%. В Україні динаміка норми нагромадження прямо залежить від норми заощаджень, яка неухильно знижується і, за підсумками 2013 р., впала до рівня 6% ВВП, тобто за 10 років скоротилася в 5 разів. Така низька норма заощаджень свідчить про серйозні макроекономічні дисбаланси. Вона не відповідає світовій середній нормі заощаджень (25%) і в 3–4 рази є нижчою за даний показник у країнах Західної та Центральної Європи.

У зв'язку з деіндустріалізацією реального сектору економіки, особливо в обробних галузях, країна втратила складні види виробництв, які забезпечували ланцюжки створення доданої вартості. Наслідками таких втрат стали зникнення цілих галузей складного експорту і стагнація реального сектору економіки. Падіння промислового виробництва відбувається вже 11 кварталів поспіль, починаючи з III кварталу 2012 р. Таку саму негативну динаміку демонструє й український ВВП.

При пошуку рецептів виходу України з кризи слід враховувати, що кожна велика системна криза спричиняє появу *нової моделі регулювання* . Необхідно також привернути увагу до того факту, що ми не можемо стимулювати макроекономічні процеси подібно до того, як це роблять розвинуті країни, борючись з рецесією. Нині вони обговорюють проблему, як не допустити дефляції. У нас же принципово інша ситуація – *стагфляція* , тобто падіння виробництва та інфляція, яка накладається на нього. Тому макроекономічне стимулювання сукупного попиту (кейнсіанські методи) може призвести до зростання цін, отже, до ще більшого розкручування інфляції. Але це не означає, що держава не спроможна створювати необхідні імпульси для економічного зростання.

Для зміни негативного вектора економічного розвитку необхідно усунути базисні конструкції наявної в Україні *політико-економічної моделі* , яка ґрунтувалася на “освоєнні радянської спадщини”, а не на побудові нової цивілізованої архітектури ринкової системи. Одна з таких базисних конструкцій – *зрощування бізнесу і влади* . Таке зрощування на всіх рівнях владної вертикалі трансформувалось у своєрідний спосіб збереження і примноження бізнесу, перетворення влади на вигідну форму бізнесу. Саме таке зрощування у великих масштабах і призвело до формування надвеликої власності олігархів. Концентрація капіталу в руках окремих людей і, відповідно, високий рівень монополізації економіки істотно обмежують темпи зростання останньої.

Для оцінки ступеня впливу олігархічної влади на економіку різних країн був запропонований показник концентрації капіталу в руках окремих олігархів, який виражається *кількістю доларових мільярдів, яка припадає на 100 мільярдів ВВП* , розрахованого за валютним курсом центрального банку кожної з країн. Тоді, чим більшою є ця величина, тим вищою в країні є концентрація капіталу в руках олігархів (табл.).

Дані таблиці свідчать, що за рівнем концентрації частини національного багатства в руках олігархів Україна є світовим лідером. Іншими словами, українські олігархи сконцентрували у своїх руках найбільшу частину національного капіта-

лу у світі. Вони володіють найвищою монопольною владою, яка породжує повсюдну корупцію і величезний розрив у доходах між надбагатими і рештою населення і, як наслідок, низький темп зростання ВВП в останні роки. Отже, за цим показником Україна обігнала багато передових країн світу. При цьому в розвинутих країнах сумарний обсяг податків на доходи і нерухомість для надбагатих громадян становить 40–50%, тоді як в Україні обсяг задекларованих доходів, з яких сплачуються податки, не перевищує 6% від їх загальних доходів [1, с. 71]. Щоб знизити кількість доларових мільярдів на 100 млрд. дол. ВВП з 6,2 до 1,4 (рівень Польщі), існує два варіанти розв'язання проблеми. Необхідно або забезпечити щорічний темп зростання ВВП на рівні 7% протягом 8 років, за незмінної кількості доларових мільярдів, або за слабого економічного зростання провести жорстку демонополізацію економіки із запровадженням прогресивної шкали оподаткування доходів і власності багатих і надбагатих людей, як це прийнято, наприклад, у США або Західній Європі. Але для цього потрібні кардинальні зміни економічного порядку в країні.

Кількість доларових мільярдів у країнах з найвищим рівнем життя, деяких країнах Західної та Центральної Європи, країнах G7, БРІКС і Південній Кореї у 2012 р. *

Країна	Кількість мільярдів	ВВП (млрд. дол.)	Кількість доларових мільярдів, яка припадає на 100 млрд. дол. ВВП
Україна.....	11	176,3	6,2
Росія.....	110	2029,8	5,4
Швеція.....	19	523,8	3,6
Швейцарія.....	21	631,2	3,3
Чехія.....	6	196,4	3,1
Туреччина.....	24	789,3	3,0
Індія.....	56	1875,2	3,0
Бразилія.....	65	2254,1	2,9
США.....	442	16244,6	2,7
Німеччина.....	85	3426	2,5
Казахстан.....	5	203,5	2,5
Південна Корея...	27	1129,6	2,4
Південна Африка	8	417,8	1,9
Великобританія...	47	2471,6	1,9
Китай.....	152	8227,4	1,8
Норвегія.....	9	499,7	1,8
Канада.....	32	1821,4	1,8
Італія.....	35	2013,4	1,7
Франція.....	43	2611,2	1,6
Фінляндія.....	4	247,5	1,6
Польща.....	7	489,9	1,4
Нова Зеландія.....	2	167,3	1,2
Румунія.....	1	192,7	0,5
Японія.....	27	5960,2	0,5
Болгарія.....	0	51	0,0
Угорщина.....	0	124,6	0,0
Словаччина.....	0	91,30	0,0

* Наведено за [1, с. 70].

Іншою базисною конструкцією існуючої політико-економічної моделі є масовий *відплив капіталу*, що знекровлює економіку. За експертними оцінками, він становить понад 20 млрд. дол. на рік [2]. До офшорів вивозяться не тільки прибуток, включаючи природну ренту, а й частина необхідного продукту, який був призначений для оплати праці, а також ресурси амортизаційного фонду. Стати офшорним бенефіціаром, тобто вивести свій капітал з-під української юрисдикції, — мрія кожного олігарха.

Відсутність власних джерел інвестування, зумовлена впливом капіталу, ставить національну економіку в зовнішню залежність від світової фінансової системи. Їй підпорядкована й нерозвинута національна банківська система. У 2014 р. українські банки втратили понад 120 млрд. грн. депозитів, або майже 40% усіх розміщених у банках вкладів. Також сталося істотне скорочення банківських активів. За підсумками роботи, у 2014 р. банківська система одержала 53 млрд. грн. (3,3 млрд. дол.) збитків. Збитки діючих банків у I кварталі 2015 р. становили 16,2 млрд. грн. У банках “Надра”, “Дельта Банк”, “Імексбанк”, де запроваджено тимчасові адміністрації, сукупний збиток наблизився до 60 млрд. грн. Понад третину банків зазнають труднощів з поверненням депозитів. Відплив вкладів в іноземній валюті, а також величезні валютні ризики, що виникли у зв’язку з виданими підприємствам валютними кредитами у розмірі порядку 40 млрд. дол., не тільки призвели до зростання збитків банків, але й поставили їх на межу банкрутства. За I квартал 2015 р. відрахування до резервів на випадок можливих втрат від активних операцій у 7,2 раза перевищили їх обсяги у відповідному періоді минулого року. Відсутність припливу валюти, зростання сукупного зовнішнього боргу, необхідність формування резервів під проблемні кредити спонукають владу вдаватися до активної емісії гривні. Так, темпи зростання емісії за 2011–2014 рр. становили 45,6%, а за останній 2014 р. — 16%.

Таке “кількісне пом’якшення” може призвести до прискорення інфляції та девальвації гривні, а найстрашніше — до запуску механізму самостримуваної інфляції. У зв’язку із зростанням тарифів на комунальні послуги у квітні 2015 р. інфляція становила 14%. Якщо цю тенденцію не призупинити, то її річний розмір може сягнути 61%. Майже аналогічний рівень інфляції був тільки у 1996 р. — 63%.

Таким чином, повний *розлад банківської системи, знецінення національної валюти і неконтрольована інфляція* — істотні характеристики наявної політико-економічної моделі.

У цьому зв’язку на пам’ять приходить епіграф американського економіста Г. Менк’ю, нащадка українських емігрантів, до розділу 6 “Інфляція” відомого підручника “Макроекономіка”. Автор наводить такі слова Дж. М. Кейнса: “Говорять, Ленін вважав, що розпад системи грошового обігу — кращий спосіб знищення капіталістичного ладу... Ленін був, безумовно, правий. Немає вірнішого і дійовішого способу повалення основ існуючого суспільного устрою, ніж підірвати грошову систему. Цей процес пробуджує всі руйнівні сили, приховані в економічних законах, а перебіг самої хвороби такий, що діагноз не може поставити жоден з багатьох мільйонів людей” [3, с. 231]. Ці слова Кейнса, як ніякі інші, правильно відображають ситуацію в грошово-кредитній сфері України.

Однією з ознак існуючої політико-економічної моделі є *недофінансування економічного зростання*. До кризи 2007–2009 рр. економічне зростання підтримувалося щорічним приростом на 13–15% дохідної частини держбюджету, щорічним обсягом кредитування підприємств реального сектору, в тому числі за рахунок припливу в країну іноземного капіталу, а також підвищенням норми нагромадження підприємств за рахунок збільшення їх прибутковості.

За нинішніх умов джерела фінансування економічного зростання в країні майже виснажилися. Хоча доходи бюджету номінально й збільшилися, але переважна його частина направлялася на соціальні потреби, а не на підтримку економічного зростання. Кредитування підприємств стало поступово скорочуватися через зрослі ставки за кредитами, знижувалася прибутковість від їх господарської діяльності й наростала збитковість. Ще однією ознакою наявної політико-економічної моделі є прогресуюче *старіння основних фондів*, і насамперед їх активної частини — машин і устаткування. Їх спрацювання перевищило в базових галузях української економіки 75–85%. Існуючий парк машин і устаткування з кожним роком вимагає дедалі більших коштів на своє обслуговування. Але головне — старі основні фонди зумовлюють низьку продуктивність праці, високу енерго- і матеріаломісткість, не дозволяють виробляти нову, конкурентоспроможну продукцію.

За роки незалежності економіка спонтанно змінювала свою структуру на користь сировинних галузей, первинного виробництва напівпродуктів і переробки матеріалів. Ці галузі поглинали більшу частину інвестицій, оскільки, наприклад, продукція металургії або сільського господарства (зокрема, зерно) мала високу ліквідність на зовнішніх ринках. Так поступово для України сформувалося своє власне "сировинне прокляття". Незважаючи на це, після обвалу металургійного виробництва саме аграрний сектор оголошений владою пріоритетною галуззю, локомотивом економічного зростання [4]. Водночас галузі державного сектору, які виробляють готову продукцію, високотехнологічні та інноваційні товари, зокрема авіа- і ракетобудування, одержували за "залишковим принципом" дедалі меншу частку інвестицій.

Проте подолати стагнацію і вийти на траєкторію економічного зростання неможливо без пошуку і форсованого нарощування інвестицій. Зрозуміло, що за існуючої економічної політики винайти джерела інвестування для масштабного технологічного переозброєння вітчизняних підприємств нереально. Але вже сьогодні можна реалізувати ряд дій, які змогли б сприяти появі інвестиційних ресурсів.

По-перше, знизити податкове навантаження на підприємства, яке у нас є у 2 рази вищим, ніж у розвинутих країнах, одночасно запровадивши прогресивну шкалу оподаткування фізичних осіб (у розмірі 40% доходів). Такі заходи забезпечать зростання доходів бюджету і відповідатимуть тенденціям Західної Європи і США.

По-друге, збільшити норму амортизаційних відрахувань, інституційно забезпечивши їх цільове використання.

По-третє, реалізувати великі інфраструктурні проекти із значним мультиплікативним ефектом, особливо ті, в яких формуються національні ланцюжки створення доданої вартості. Для цього слід розробити механізми проектного фінансування, тоді грошова пропозиція, яка зростає, не стане проінфляційним фактором.

Сьогодні нашій країні потрібні національні проекти енерго-, тепло- і газозбереження, а для цього необхідні інвестиції. У першу чергу йдеться про цільові державні внутрішні позики, як це було в повоєнні роки в Європі та США. Отже, слід створити відповідні кредитні інститути, такі, наприклад, як Банк реконструкції та розвитку або німецький "KfW" (Kreditanstalt für Wiederaufbau — Кредитна установа для відродження). Як відомо, цей інститут став невід'ємним елементом "плану Маршалла", про який в Україні так багато говорять, але мало роблять для створення інститутів розвитку в нашій країні.

Економічна динаміка являє собою сукупність факторів, які впливають на неї. Як показує успішний досвід країн наздоганяючої модернізації (а їх приблизно 50), усі вони зосереджували увагу на модернізації виробництва та інвестуванні в науку й освіту. На жаль, у нас спостерігається неузгодженість політики економічного зростання з кредитно-фінансовою, яка також повинна підпорядковуватися завданню прискорення господарського процесу, а не тільки валютно-грошової та бюджетної збалансованості.

Загальновідомо, що зниження державних вливань у загальнонаціональні інфраструктурні проекти завжди спричиняє зниження економічної активності, що, у свою чергу, призводить до скорочення доходів бюджету і державних видатків. Політика економічного зростання є неможливою без збільшення бюджетних видатків на довгостроковий інвестиційний розвиток. Сьогодні про приватні інвестиції можна говорити як про форму державно-приватного партнерства. Держава разом з бізнесом повинна брати участь в інфраструктурних проектах.

Таким чином, потрібна принципово інша бюджетна політика. Наприклад, в Україні існує жорстке правило, згідно з яким не можна збільшувати дефіцит бюджету. Але, як відомо, це один з найшвидших і найефективніших методів знаходження додаткових ресурсів, які використовуються багатьма країнами для фінансування інноваційних державних програм. На прикладі країн – членів ЄС можна спостерігати, як складно додержуватися так званого “маастрихтського бюджетного критерію”, відповідно до якого бюджетний дефіцит не повинен перевищувати 3% ВВП. Навіть країни “Старої Європи” не дотримуються цього правила, оскільки за рахунок коштів, які йдуть на покриття бюджетного дефіциту, фінансуються всі інноваційні загальнонаціональні проекти.

Існуючу фінансову політику в країні орієнтовано на фіскальні цілі, а не на стимулювання економічного зростання. Багато в чому це зумовлено домінуючим становищем Мінфіну у формуванні економічної політики. У нас, на відміну від більшості інших держав, це міністерство не тільки саме розробляє бюджет, а й контролює його виконання. Тоді як, наприклад, у Казахстані [5], який демонструє високі темпи економічного розвитку (у 2000–2013 рр. – 6–10% приросту ВВП), складання бюджету – функція Міністерства економіки і бюджетного планування*.

Націлено не на стимулювання економічного зростання, а тільки на виконання фіскальної функції і податкову систему. Вона не заохочує нарощувати інвестиції за рахунок прибутку підприємств, знижувати податки на малий і середній бізнес, який, як відомо, створюється й розвивається за рахунок власних коштів підприємця. Згідно із світовою статистикою, дві третини підприємств малого бізнесу закриваються, тому в багатьох країнах вони спочатку не сплачують податків.

Як показує досвід розвитку податкових систем у передових країнах, приблизно половина податків держава отримує з населення у вигляді прогресивного податку, одночасно надаючи численні пільги на ті види затрат, які вона прагне заохочувати. У нас же переважна частина податків (85–90%) припадає на бізнес і тільки 10–15% на населення. Від надзвичайно високих податків особливо потерпають виробники товарів з високою доданою вартістю. Чим вищою у виробленому продукті є частка доданої вартості, тим більшими є податкові відрахування та обов’язкові страхові внески. Все це гальмує розвиток підприємництва в Україні. Таким чином, цілком зрозумілим є устремління національного бізнесу вивести ак-

* На жаль, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України не тільки не розробляє стратегію економічного зростання, але й не розуміє своєї ролі в системі державного управління, оскільки як головне завдання розглядає свою власну ліквідацію.

тиви за кордон, звільнитися від високих податків і зборів, перетворитися на офшорного бенефіціара на українській території. У літературі неодноразово критикувалась існуюча система оподаткування населення, за якою ставка податку є однаковою для бідних і багатих. Вона є зручною у використанні фіскальними органами, але нею перекладається на бідні верстви населення основний тягар податкового навантаження.

Поширення бідності на нові верстви населення, які мають фіксовані доходи, — ще один серйозний виклик існуючій політико-економічній моделі. У зв'язку із значним зростанням тарифів з'явилися так звані "нові бідні". Це ті верстви суспільства, на які припадає основна частина боргового навантаження через зростання тарифів на комунальні послуги і які отримують доходи менш як 40% від середньої зарплати. Інакше кажучи, не виконуються вимоги Міжнародної організації праці (МОП) щодо розміру мінімальної оплати праці і пенсії, яка має бути не нижчою від 40% середньої зарплати. Нинішній мінімальний розмір зарплати і пенсії становить близько 30% у відношенні до середньої зарплати, що не відповідає вимогам МОП. Таким чином, необхідно докорінно змінити фінансову і податкову системи в напрямі вирішення завдань економічного зростання і дотримання соціальної справедливості.

Подолання існуючих обмежень соціально-економічного розвитку є можливим тільки в умовах сталих темпів економічного зростання, які формують передумови для збільшення інвестиційних ресурсів, підвищення доходів усіх господарюючих суб'єктів і населення. Для забезпечення прискорених темпів економічного розвитку треба якомога швидше істотно підвищити норму нагромадження. Середній темп її приросту має становити не менш як 3% на найближчі 5 років.

Як уже зазначалося, докорінної технологічної модернізації в першу чергу потребує енерго- і теплозбереження країни. Отже, необхідно розробити національну програму зниження затрат на забезпечення тепло- і електроенергією. Схожі програми мають охоплювати всі види транспортної інфраструктури. Реалізація окреслених проектів потребує ретельної підготовчої роботи протягом мінімум 2–3 років. Тому і темпи приросту інвестицій повинні наростати поступово і досягти максимуму до 2020 р. Враховуючи, що строк окупності інвестицій на технологічне оновлення становить приблизно 5–7 років, віддача від них у формі прискорення темпів соціально-економічного розвитку почне проявлятися вже через 5 років.

Що стосується масштабних структурних змін і розвитку нових виробничих галузей, тобто забезпечення розширеного відтворення за рахунок нових видів виробництва, то для цього будуть потрібні інвестиції, строк окупності яких об'єктивно є дещо тривалішим (до 8–10 років), ніж у разі технологічного оновлення діючого виробництва. Дані проекти крім великих додаткових інвестицій вимагають запуску механізмів проектного фінансування. Для пошуку таких додаткових грошових вливань з тривалим строком окупності потрібні спеціальні програми, які б передбачали створення національних і міжнародних інститутів проектного фінансування.

На завершення слід зазначити, що перехід до нової політико-економічної моделі національного розвитку не має альтернативи. Цього вимагає соціально-економічна ситуація в країні, яка безперервно погіршується. Отже, потрібні сміливі й рішучі дії із зміни негативної економічної динаміки і переходу до нової моделі економічного розвитку.

Список використаної літератури

1. Нигматуллин Р.И. Украина: ціна незалежності // Свободная мысль. – 2014. – № 2. – С. 59–82.
2. Роджер А. Риски, сценарии и прогнозы развития украинской экономики [Электронный ресурс] – Режим доступа : [http://polemika.com.ua/article – 148994.html](http://polemika.com.ua/article-148994.html).
3. Мэнкью Г. Макроэкономика. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 736 с.
4. Самаева Ю. Реалии АПК: в тупике сырьевого проклятия // Зеркало недели. – 2015. – № 14. – 18 апреля.
5. Кузьмина Е. Социально-экономическая динамика постсоветского Казахстана // Российский экономический журнал. – 2013. – № 5. – С. 79–84.

References

1. Nigmatullin R.I. *Ukraine: tsina nezalezhnosti* [Ukraine: cost of independence]. *Svobod. Mysl' – Free Thought*, 2014, No. 2, pp. 59–82 [in Russian].
 2. Roger A. *Riski, scenarii i prognozy razvitiya ukrainskoi ekonomiki* [Risks, scenarios, and forecasts of the development of Ukraine's economy], available at: [http://polemika.com.ua/article – 148994.html](http://polemika.com.ua/article-148994.html) [in Russian].
 3. Mankiw N.G. *Makroekonomika* [Macroeconomics]. Moscow, MGU, 1994 [in Russian].
 4. Samaeva Yu. *Realii APK: v tupike syr'evogo proklyatiya* [Realities of AIC: in the dead end of raw materials' damnation], *Zerkalo Nedeli – Week's Mirror*, 2015, No. 14, April 18 [in Russian].
 5. Kuz'mina E. *Sotsial'no-ekonomicheskaya dinamika postsovetskogo Kazakhstana* [The socio-economic dynamics of post-Soviet Kazakhstan]. *Ross. Ekon. Zh. – Russian Econ. J.*, 2013, No. 5, pp. 79–84 [in Russian].
-